

1. **DAĆ SIĘ** (158) *vb pf*

się (107), się (51).

inf dać się (44). ◇ *fut 1 sg* dąm się (4). ◇ *2 sg* dąsz się (2). ◇ *3 sg* dą się (8). ◇ *1 pl* dąmy się (1). ◇ *praet 1 sg m* dąłem się, -m się dął (2). ◇ *2 sg m* -eś się dął (2). ◇ *3 sg m* dął się (29). *f* dała się (5). *n* dało się (2). ◇ *1 pl m pers* abysmy się dali (1). ◇ *3 pl m pers* dali się (11). *subst* dały się (3). ◇ *plusq 3 pl* *subst* się były dały (1). ◇ *imp 2 sg* dąj się (13). ◇ *3 sg* niechaj się dą (1). ◇ *1 pl* dajmy się (2). ◇ *2 pl* dajcie się (2). ◇ *con 1 sg m* bych się dął (2). ◇ *2 sg m* byś się dął (1). ◇ *3 sg m* by się dął (6). *f* by się dała (3). *n* by się dało (1). ◇ *1 pl* bysmy się dali (1). ◇ *3 pl m pers* by się dali (4). *subst* by się dały (1). ◇ *con praet 3 pl m pers* by się byli dali (1). ◇ *part praet* dąwszy się (5).

Sł stp s.v. dać, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Poddać się pod czyją władzę (często w wyniku przegranej walki na wojnie), ulec, ustąpić, podporządkować się; suecumbere Cn (64) : Hänná Hirkanus wtory [...] gdy był obleżon ná zamku od Antyochá Epifaná/ niechciał fie dąć *BielKron* 118, 91, 359; In deditionem venire, Prziść w ręce nieprzyjacielskie/ dąć fie. *Mącz* 480c, 361b; Zła Fiedurowa/ łtoi w mecie práwie/ [...] Day fie nieboże/ co raz to mu rzeczé *KochSz Cv*.*

*dać się komu (19): ZapWar 1524 nr 2156; obległ mácochę/ która fie mu pod flubowánien iego obyczáynego záchowánia dáła *BielKron* 128, 251; *RejZwierc* 115v; Pewnieby mu fie byli Sámáriyczyczkowie/ Dáli gdyby ták mężné ludzye miał przy łobie. *PapPan Aav. Cf Zwroty*.*

*Zwroty: »dać się dobrowolnie« [w tym: komu (3)] [szyk zmienny] (6): *RejWiz* 71v; *BibRadz* I 4v marg; bo fie thy źiemie dobrowolnie były dáły Władziłławowi łyfląc [!] o iego łzcześnie *BielKron* 304, 91 [2 r.], 95.*

*»dać się w, pod moc [komu]« (3 : 1): NAznaczyłem wyżfzey iáko Woyciech Pruskie kfiążę/ dał fie pod moc Krolowi Polfkiemu *BielKron* 230v, 48, 117, 119v.*

*»dać się w niewolą, w więzienie« [szyk zmienny] (4 : 1): Rzekł wilk wolę ią chudym być: Niż wrzećiądz na łzyi nościć. Więc przeto bych fie náiaadał/ W taką bych fie niewolą dał *BierEz* R2; *MiechGlab* 48; Henrykus Kfiążę Brunfzwickie [...] dał fie łam w więzienie z łtárfzym łynem *BielKron* 224; *RejZwierc* 115v; Tákte teź/ który piękny/ tylko dla gładkości/ Dał fye w niewolą: y tám prędko po miłości. *PudłFr* 76.*

*»[komu] dać się za poddane« (1): Ktorzy ktore przemogą inż dąć zá wygráne/ Y tymże fie máią dąć wźyfcy zá poddáne. *PapPan* Hh4v.*

*»dać się w posłuszeństwo (i w naukę)« [w tym: komu (2)] [szyk zmienny] (3): *BielKron* 119v; Y vpomina tám wźytki krole y mocarze łwiátá tego/ áby vpádli przed nogi ie^{go}/ á dali fie w połfuzieństwo iego. *RejPos* 16v; Do tego łzedwłzy Romuáldus/ iemu fie wposłufzeństwo y wnaukę dał. *SkarŻyw* 570.*

*»dać się [komu] powoli (a. powolnie)« (3): ktoźby dobrowolnie/ Nie dał mu fie ze wźytkim na wźytko powolnie. *RejWiz* 71v; *BielKron* 81; Rad to vczynię/ á zwłáfczá żeś fye téz y ty dał nam w téy rozmowie powoli/ [...] zá cóc bárzo obádwa dziękiujemy. *OrzQuin* O2.*

*»dać się winnym« [w tym: z czego (4); komu za co (1); w czym (1)] = przyznać się [szyk zmienny] (7): *BierEz* D3; *Supplicium* dare alicui, Dąć fie winnym. *Mącz* 305d; *CzechRozm* 88v; Day że fie*

winnym z tych czworákich rzeczy/ iákoć fumnienie pokázuie *LatHar* 136, 112, 135; A ia fię też dam winien zá to Bogu memu/ Zem fię poddał pijánłtwnu temu przemierzłemu. *CzahTr* L.

W przen (2) :

Zwroty: »[komu] w dziedzictwo dać się« (1): Przysiągłby/ żeć fortuná w dziedźictwo fyę dáłá: Rádze/ pátrż pilno/ być fyę z rąk nie wywikłáłá. *PudłFr* 13.

»dać się w niewolá« (1): Bo kiedy fie s pirwotku rozum da w niewolá/ Iuż złościwym przypadkom záwždy fzydłá golá. *RejWiz* 137v.

a. *Oddać się z zaufaniem, polecić się, powierzyć się [w tym: komu (17), czemu (2)] (20)* :

Fraza: »daj się Bogu« (1): Tylko ná práwo puść Leniwkę w morze/ Niecháy ie kto chce okrętámi orze/ Ty fię w Motłáwę k łobie/ day fię Bogu/ Vday do progu. *KlonFlis* Hv.

Zwroty: »dać się w dziedzictwo« (1): Nie pátrż ná mą niegodność/ lecz dlá twey lutości/ Rácz mi fię dáć w dziedźictwo/ Krolu wyfokości *GrabowSet* Q4.

»dać się w łaskę« (1): iż iefli ták długo będziefz kuglował/ á nie dałz fie w łáłkę Páná fwego/ [...] iż iuż oczý twoie máią być záflepione *RejPos* 198v.

»w moc dać się« [*szyk zmienny*] (7): Widzimi fyę zem ya wygrał Zem fyę Franezyfłkowi wmoz dał *RejKup* v2v, dd6; *KuczbKat* 145, 399; *SkarŻyw* [407]; *ActReg* 68; Przepuść: twemu któryć fie iuż dał w moc domowi *PudłDydo* B4v.

»dać się w nauki« (1): CHcefzli cnoty y prawdy poznác wfzytki fztuki/ Záiedź brácie do Ruśi day fie táw w náuki *PaprPan* Lv.

»dać się w obronę« (2): A yne wfythko nátronę Gdy mu fie kthoda wobronę *RejKup* q5; *RejWiz* 166v.

»w opiekę dać się« [*szyk zmienny*] (5): Miękołz połłał fwoiey duffy Gdyż fię temu wopiekę dał Ktorego cARTH możnołcz poznał *RejKup* p4v, f3; *RejWiz* 186; *RejPos* 72v, 205v.

»w sprawę dać się« (1):y áby też [*przełożeni*] czeladź fwoię która się przy nich báwi/ y iym fię w fprawę dáłá [*Se ad ductum et imperium eorum applicarunt*]/ do wfzelákiey powinności ćwiczýli. *ModrzBaz* 13.

W przen (1) :

Zwrot: »dać się w obronę« (1): A oney cnocie s fławá dawfzy fie w obronę. Iuż miła łodko pływáy *RejWiz* 10.

b. *Pozwolić zawładnąć sobą [czemu] (5)* : rofpomni fie/ co to iefł ftać mocnie przy woley Bogá Oycá fwego niebieskiego/ á nie dáć fie/ ani ftráchowi/ [...] áni dobredzieiftnu/ ktore omylne iefł bez opátrżności Páná tego *RejPos* 40v.

Zwroty: »dáć się pod, w moc« (2 : 1): Pátrżayże tu záflepienia/ w ofobie tego nędznego krolá/ tákiego człowieká każdego ktho iuż zápomni powinności fwoiey/ dawfzy fie pod moc grzechowi fwoiemu. *RejPos* 322v; *KochMROt* A3; Day fyę w moc wiátróm/ á fkoz z góry śmieie: Niżbyś woláłá siedźieć v kądziele *KochPieś* 8.

»dać się po woli« (1): Więc iefli fyę wftrzeżefz z młodu tego kátá [*miłości*]. Wiérzmi/ żeć przydzie plęłác ná twé síwé látá. A ták lepiéy cí teraz dáć mu fyę po woli/ Bo ftáręgo do tańcá rádá głowá boli. *PudłFr* 35.

2. Zdać się; causam suam alicui permittere Cn [na kogo (6), na co (38)] (47) : *BierEz* N3v; Gdy fie dwa nie mogli w Rzymie zgodzić [...] dali fie na Scipiona, kogoby on mianował *BielŻyw* 116; *RejKup* q5; *LubPs* N3; ále bacząc Lántgráv swoie złe/ dał fie ná rádę Maurycego *BielKron* 229v, 195v; *WujJud* 2v; *SkarŻyw* 348.

dać się komu (15): Rzekł Dawid [...] wołę fie dác Pánu swoiemu ná lálkáváw kaźń *BielKron* 73v. Cf *Zwroty*.

Zwroty: »dać się na łaskę« [*w tym: komu* (5)] [*szyk zmienny*] (11): A czoż dzałac proftakowi Iedno fwemu Panu dufac A yemu fię na Lafke dać *RejKup* x4; *BielKron* 147, 313v, 385, 406v; *RejPos* 8, 147, 147v [2 r.], 246, 351v.

»dać się na miłosierdzie« (6): *RejPs* 185v; ábyfmy fię tylko dáli ná fáme miłosierdzie Boże/ y ná iego obietnice. *KrowObr* 56v; *RejPos* 14 marg, 351, 351v; *RejZwierc* 196v.

»na miłość dać się« [*w tym: komu* (1); z *kim* (1)] (2): Sámpierz [...] Nie máiac czymby záplácił: Xántowi fie ná miłość dał/ Profząc by nád nim lutość miał. *BierEz* E; *BielKron* 109v.

»dać się na opiekę« (1): daymi fię ná fwięte miłosierdzye y ná opiekę iego. *RejPos* 351.

»dać się na rozsądek« [*w tym: komu* (3)] [*szyk zmienny*] (7): dobrowolnie fye Sędziemu ná rozłádek dáły. *GroicPorz* p4; *BielKron* 21v, 26; herftowie [*heretykow*] nie vfáiac prawdzie/ niechcą fię dác ná rozłádek áni Papieżá potomká Piotrowego/ áni Koncyliow *WujNT* 460, 460; *SkarKaz* 674b, 684a.

»dać się na sprawiedliwość« (1): Leć to yegowielką chczywofcz A dał fię na fprawiedliwofcz *RejKup* x6.

»dać się na szczęście« (1): A prze tę vftávę wiele fie ich zlékło/ á wiele dawfzy fie ná fzczeńcie o nię [*córkę*] próšili *HistRzym* 8v.

»dać się na wołá« [*w tym: komu* (5)] = *conformare se ad alicuius voluntatem, subiicere animum Mącz* (6): *BierEz* D2; *Frenum* recipere, Dác fie ná wołá. *Mącz* 136c, 134b, 163a, 302b; Lecż wftykiego tego zápomniawfzy/ dałem fię y X. K. y Pánu Chyckiemu ná wołá *NiemObr* 25.

»dać się na wyrok« = *compromittere JanStat* (2): Papież miał záście z Kfiáżeńciem Ferárłkim Alfonfem o Mutynę y Regiá/ y dáli fie w Kompromis ná wyrok Cefárłki *BielKron* 210; *SarnStat* 184.

a. W przekleństwach (3) :

Frazy: »daj się diabłu« = *idź do diabła* (1): Day fie tám dyabłu y z winem/ A wfzákeś ty nie Węgrzynem. *RejZwierc* 236.

»daj się nędzy« (2): A ty coś mię wioł day że fię iuz nędzy/ Wziáłeś odemnie niemáło pieniędzy *KlonFlis* H5; *KlonWor* **2.

3. Ofiarować się (11) :

dać się komu (5): *OpecŻyw* 12v; *BielŻyw* 148; *GrzegRóżn* B3v; Y któryż to człowiek ftychał/ by fię ták sam BOG zniżyć miał/ y ktemu fię nam dał? *ArtKanc* B6. Cf »na ofiarę dać się«.

dać się na co (5): niedáy fie na takową okrutną mękę krzyżową/ ale odkupi ijnńfym obyczaiem plemię ludłkie *OpecŻyw* [80]; *GrabowSet* D3. Cf *Zwroty*.

dać się za kogo (3): Abowiemci ieden Bog/ ieden pośrzednik Boży y ludzi/ człowiek Chryftus Iezus/ ktory fie dał fámeo odkupieniem zá wflyftkie [*dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*] *Leop* 1.Tim 2/6; *RejPosWstaw* [213]v [2 r.].

Zwroty: »na ofiarę [komu] dać się« (1): Polixená ná ofiárę Achillešowi dáć fię ma *GórnTroas* 6.

»dać się na śmierć« [szyk zmienny] (2): *BielŻyw* 148; Przez wtorego rycerzá ktory fię dla towarzyżzá dał ná śmierć/ mozem rozumieć Apoštoły *HistRzym* 87v.

4. Pójść, udać się (3) :

dać się do kogo (1): PLautus [...] dla starości wieku dał fię do piekarza aby żarna rękoma zawżdi obraczał dla próżnowania. *BielŻyw* 120.

dać się na co (1): powłtala panną z wielkié radošcij/ ij dała fię na modlitwę *OpecŻyw* 15.

W przen (1) : Ale dobry krześcíanin bogu mił gdyż rozumie że duřzá w grzechách leży y owřzem w ciemnicy dyabelŃkiej/ ma fię dáć do ciemnice zá nię to ieft/ ná pokutę świętą *HistRzym* 120.

5. Zacząć coś, wejść w jakiś stan (7) :

Zwroty: »dać się na bieg« (2): wřzedł w okręth y dał fię ná bieg/ á wnełhki názáiutrz Anthyochowi powiedziano że Apollon vćiekł. *HistRzym* 10, 10v.

»dać się na dobrą myśl« = *nabrać otuchy* (1): Relaxare animum et dare se iucundati, Ochłodzić fię y dáć fię ná dobrą myłl. *Mącz* 186c.

»dać się w pokorę« (1): Dąć się w pokorę. Venire supplicem. *Calag* 590a.

»dać się w rozmowę« [szyk zmienny] (3): Takies tem [!] mnjma by wygrał Iz fyę snami wrořmowy dał *RejKup* t5v; Mąm też Dupłę Kitaykę mąm płotno rąbkowe/ Albo czego wám trzebá dayćie się w rozmowę. *BielSat* B4 [*idem*] *BielRozm* 14v.

6. W funkcji strony biernej (26) :

a. *Być czynionym, udzielonym* (22) : *Diar* 81; *UstPraw* K3; Bo ácz dla niezliczonych řpofobow wálczenia/ á rozmáitych y nagłych odmian: ledwie fię iáki křztałt ábo vřtává około boiu czynienia dáć može [norma aliqua et lex belli faciendi tradi possit] *ModrzBaz* 109v; *LatHar* 188; *SarnStat* 117; żeby fię mieyłce żadne niedáło/ w czymby go nieprzyiaćiel pożyć álbo przełomić mógl. *GrabPospR* K2; *SkarKaz* 637.

dać się komu (7): *RejPosWstaw* [143³]; *ModrzBaz* 103v; *Oczko* 14v; tęn komuby fię dáła/ do pewnego czáłu *abfoluta potestas*, nálałby táki munřztuk *GórnRozm* L; *CiekPotr* 59; Przeto prořzę/ ty ktoryś ieft obrońcą w boiu/ Nie odwłaczay dáć fię nam/ zbáwienny Pokoioiu. *SzarzRyt* B2v.

dać się na co (1): y ten fię od košćioła dał ná nie [*Pisma św.*] rozłádek/ iřz święte řą á Duchem Bożym pífane *SkarŻyw* 364.

Frazy: »nauka da(ć) się (može)« (2): czworáka fię tu náuká z przeřtrogą/ pożytecznie dáć može. *LatHar* 130; *CiekPotr* 59.

»odpor dać się može« [szyk zmienny] (4): *Diar* 81; Iz też gwałthownemu nieprzyiaćielowi podatková obroną ktoráľmy ná ten rok vchwalili odpor dáć fię nie može. *UstPraw* K3 [*idem SarnStat*]; *ModrzBaz* 103v; *SarnStat* 117.

»[czemu] pożytek dać się može« (1): Vřzóm tenze pożytek z tych wód dáć fyę može *Oczko* 14v.

»dała się przyczyna« [szyk zmienny] (4): *GrzegŚm* 49; widzyał to Piotr ř. że fię im dáła przyczyná wielką ku opowiadániu Ewányeliey *RejPos Wstaw* [143³]; *Oczko* 21 v; *Phil* E.

»przykład dać się može« (1): Podobny przykład dáć fię može o dwu řynach Izááká *PowodPr* 13.

b. *Być podanym, wręczonym, darowanym (3)* : Zaráz się też y nądziewáiąc/ żeby mu się pieniądze dály od Páwła [*peeunia ei daretur*] *BudNT Act 24/26*; á będzieli to ptáftwo/ kury/ cíelęćiná/ kápłón/ nic łye nád to lepszégo dáć niemoże *Oczko 24v, 22*.

c. *Być nadanym (1)* : A iż do Páná Bogá o pomoc/ do Świętych iego o przyczynę się wćiekamy/ łłufznie tym niżej położonym prósbom/ dał się tytuł Litániey. *LatHar 171*.

Synonimy: **1.** *poddać się, ulec, ustąpić*; **a.** *polecić się, powierzyć się*; **2.** *spuścić się, zdać się*; **3.** *ofiarować się, poświęcić się*; **4.** *pojść, udać się*; **5.** *rozpocząć, zacząć*; **6.** **a.** *czyniony, udzielony*; **b.** *darowany, podany*.

Formacje pochodne: *nadać się, oddać się, podać się, poddać się, sprzedać się, udać się, uprzedać się, wdać się, wydać się, zaprzedać się, zdać się; dawać się, nadawać się, oddawać się, podawać się, poddawać się, przedawać się, udawać się, wdawać się, wydawać się, zaprzedać się, zdawać się.*

Cf **DAJĄCY SIĘ**

KCh, HJ